

वेनो भार्गवः। पवमानः सोमः। जगती, ११-१२ त्रिष्टुप् ।

इन्द्राय सोम सुषुतः परि स्रवापामीवा भवतु रक्षसा सह।

मा ते रसस्य मत्सत द्वाविनो द्रविणस्वन्त इह सन्त्विन्दवः ॥ ९.०८५.०१

इन्द्राय- परमेश्वराय । सोम- रस । सुषुतः- सुनिष्पन्नः सन् । परि स्रव- परितः क्षर । अमीवा- रोगः । रक्षसा सह । अप भवतु- विनश्यतु । रसस्य । ते- तवांशम् । द्वाविनः- भेदभावयुक्ताः । मा मत्सत- मा माद्यन्तु । इन्दवः- क्लेदनशीला रसाः । द्रविणस्वन्तः- संपद्वन्तः । इह- अत्र । सन्तु- भवन्तु ॥१॥

अस्मान्समर्ये पवमान चोदय दक्षो देवानामसि हि प्रियो मदः।

जहि शत्रूरभ्या भन्दनायतः पिबेन्द्र सोममव नो मृधो जहि ॥ ९.०८५.०२

समर्ये- वृत्रैर्जनिते युद्धे । पवमान- रस । अस्मान्- नः । चोदय- प्रेरय । देवानाम्- देवतानाम् । दक्षः- समर्थः । असि- भवसि । हि- खलु । प्रियः- प्रेमपात्रः । मदः- हर्षो भव । शत्रून्- रिपून् । जहि- नाशय । भन्दनायतः- स्तुतिकामान् । भवन्मन्त्रकामान्स्मान् । अभ्या- अभ्यागच्छ । इन्द्र- परमेश्वर । सोमम्- रसम् । पिब- अनुभव । नः- अस्मदर्थम् । मृधः- युद्धात् । अव जहि- सोमं लम्भय ॥२॥

अदब्ध इन्दो पवसे मदिन्तम आत्मेन्द्रस्य भवसि घासिरुत्तमः।

अभि स्वरन्ति बहवो मनीषिणो राजानमस्य भुवनस्य निसते ॥ ९.०८५.०३

अदब्धः- अहिंसनीयः। मदिन्तमः- अतिशयेन तर्पकः सन्। इन्दो- क्लेदनशील रस। पवसे- क्षरसि। इन्द्रस्य- ईशनाधिदैवतस्य। आत्मा। उत्तमः- श्रेष्ठः। धासिः- धारकः। भवसि- असि। बहवः- अनेके। मनीषिणः- मेधाविनः। अस्य- एतस्य। भुवनस्य- लोकस्य। राजानम्- स्वामिनम्। अभि स्वरन्ति- अभिलक्ष्य मन्त्रान् जपन्ति। निंसते- तं सोममभिगच्छन्ति च ॥३॥

सहस्रणीथः शतधारो अद्भुत इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु।

जयन्क्षेत्रमभ्यर्षा जयन्नप उरु नो गातुं कृणु सोम मीद्वः ॥ ९.०८५.०४

सहस्रणीथः- अनन्तनीतिसंपन्नः। शतधारः- अनन्तधारः। अद्भुतः- असाधारणः। इन्दुः- क्लेदनशीलो रसः। इन्द्राय- परमेश्वराय। काम्यम्- इष्टम्। मधु- माधुर्यम्। पवते- क्षरति। क्षेत्रम्- उपासनभूमिकाम्। जयन्- लम्भयन्। नः- अस्मदर्थम्। उरुम्- विस्तीर्णम्। गातुम्- मार्गम्। अप जयन्- लम्भयन्। अभ्यर्ष- अभिसर। मीद्वः- आनन्दस्वरूप। सोम- रस। गातुम्- मार्गम्। नः- अस्मदर्थम्। कृणु- कुरु ॥४॥

कनिक्रदत्कलशे गोभिरज्यसे व्यव्ययं समया वारमर्षसि।

मर्मृज्यमानो अत्यो न सानसिरिन्द्रस्य सोम जठरे समक्षरः ॥ ९.०८५.०५

कनिक्रदत्- शब्दयन्। कलशे- भाजने प्रतीके। गोभिः- चित्किरणैः। अज्यसे- सङ्गच्छसि। अव्ययं वारम्- रक्षामयं वरणीयं प्रतीकम्। समया- तत्समीपे। वि- विशेषेण। अर्षसि- सरसि। मर्मृज्यमानः- शोधितः। अत्यो न- तुरग इव भवसि। सानसिः- संभक्ता सन्। सोम- रस। इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। जठरे- हृदये। समक्षरः- क्षरसि। सीदन् वनस्य जठरे पुनानः, भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्चसो दिवे दिवे सहुरिः स्तन्नबाधित इत्यादिषु मन्त्रेषु जठरशब्दस्य मध्यभाग इति लक्षणया सारः स्वरूपं हृदयमिति वार्थः। हूयमानः- अस्माभिराहूतः ॥५॥

स्वा॒दुः प॒वस्व दि॒व्याय॒ जन्म॑ने स्वा॒दुरिन्द्रा॑य सु॒हवी॑तुनाम्ने ।

स्वा॒दुर्मि॑त्राय वरु॒णाय वा॒यवे बृ॒हस्प॑तये मधु॒माँ अदा॑भ्यः ॥ ९.०८५.०६

स्वादुः- मधुरः सन् । दिव्याय जन्मने । पवस्व- क्षर । सुहवीतुनाम्ने- शोभनाह्वानयोग्याय । इन्द्राय- परमेश्वराय । स्वादुः- मधुरः सन् क्षर । मित्राय- स्नेहाधिदैवताय । वरुणाय- ऋताधिदैवताय । वायवे- प्राणाधिदैवताय । बृहस्पतये- मेधाधिदैवताय । स्वादुः । मधुमान् । अदाभ्यः- अहिंसनीयः । पवस्व- क्षर ॥६॥

अत्य॑ मृजन्ति क॒लशे॒ दश॒ क्षिपः॑ प्र वि॒प्राणां॑ म॒तयो॒ वाच॑ ईरते ।

पव॑माना अ॒भ्यर्ष॑न्ति सु॒ष्टुति॑मेन्द्र॒ विश॑न्ति मदि॒रास॒ इन्द्र॑वः ॥ ९.०८५.०७

दश क्षिपः- दशदिग्वर्तिन्य आपो मूलशक्तिधाराः । दशाङ्गुल्युपलक्षितशोभनकर्माणो वा । अत्यम्- तुरगमिव स्थितम् । कलशे- भाजने प्रतीके । मृजन्ति- शोधयन्ति । विप्राणाम्- मेधाविनाम् । मतयः । वाचः- मन्त्रान् । प्र ईरते- प्रेरयन्ति । सुष्टुतिम्- शोभनस्तुतियोग्यम् । इन्द्रम्- परमेश्वरम् । पवमानाः- पुनाना रसाः । अभ्यर्षन्ति- अभिसरन्ति । मदिरासः- तर्पकाः । इन्द्रवः- क्लेदनशीला रसाः । आ विशन्ति- प्रविशन्ति ॥७॥

पव॑मानो अ॒भ्यर्षा॑ सु॒वीर्य॑मु॒र्वी गव्यू॑तिं म॒हि शर्म॑ स॒प्रथः॑ ।

माकि॑र्नो अ॒स्य परि॑षूतिरी॒शते॑न्द्रो जये॑म॒ त्वया॒ धन॑धनम् ॥ ९.०८५.०८

पवमानः- पुनानः सन् । सुवीर्य- शोभनवीर्यम् । उर्वी- विस्तृतम् । गव्यूतिम्- चिद्रश्मिमार्गम् । सप्रथः- सर्वतः पृथुलम् । महि- महत् । शर्म- मङ्गलम् । अभ्यर्ष- अभिसर । नः- अस्मान् । अस्य- एतस्योपासनस्य । परिषूतिः- हिंसायाः परिप्रेरको द्वेषी अन्तरायः । माकिः- मा । ईशत । इन्द्रो- क्लेदनशील रस । त्वया- भवता । धनधनम्- प्रतिसंपदम् । जयेम ॥८॥

अधि द्यामस्थाद्वृषभो विचक्षणोऽरूचद्वि दिवो रोचना कविः।

राजा पवित्रमत्येति रोरुवदिवः पीयूषं दुहते नृचक्षसः ॥ ९.०८५.०९

वृषभः- वर्षकः। विचक्षणः- सूक्ष्मदर्शी। द्याम्- नभसं चित्ताकाशम्। अधि अस्थात्- अध्यतिष्ठत्।
दिवः- चित्ताकाशस्य। रोचना- द्योतनशक्तीरपि। कविः- क्रान्तदर्शी। वि- विशेषेण। अरूचत्-
रोचयति। राजा- रज्जकः। पवित्रम्- भाजनं प्रतीकम्। अत्येति- अतिक्रम्य गच्छति। रोरुवत्-
मन्त्रान् शब्दयति। दिवः पीयूषम्- चिदाकाशस्यानुभवभूतं रसम्। नृचक्षसः- सूक्ष्मदर्शिन
उपासकाः। दुहते- दुहन्ति ॥९॥

दिवो नाके मधुजिह्वा असश्चतौ वेना दुहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम्।

अप्सु द्रप्सं वावृधानं समुद्र आ सिन्धोरूर्मा मधुमन्तं पवित्र आ ॥ ९.०८५.१०

दिवो नाके- चिदाकाशस्यानन्दे। मधुजिह्वाः- माधुर्यपूर्णमन्त्रयुक्तजिह्वाः। असश्चतः- अरक्ताः।
वेनाः- कमनीया उपासकाः। गिरिष्ठाम्- स्थैर्यस्थम्। उक्षणम्- सेत्तारम्। अप्सु- मूलशक्तिधारासु।
द्रप्सम्- वेगवन्तम्। वावृधानम्- वर्धमानम्। सिन्धोरूर्मा- जीवोदकतरङ्गे। समुद्रे- हृत्समुद्रे। आ-
आभिमुख्येन। मधुमन्तम्- मधुरम्। पवित्रे- शोधके भाजने प्रतीके। आ- आभिमुख्येन।
वावृधानम्- वर्धमानम्। अभिगमयन्ति ॥१०॥

नाके सुपर्णमुपपत्तिवांसं गिरौ वेनानामकृपन्त पूर्वीः।

शिशुं रिहन्ति मतयः पनिप्रतं हिरण्ययं शकुनं क्षामणि स्थाम् ॥ ९.०८५.११

नाके- आनन्दमयकोशमुद्दिश्य। उपपत्तिवांसम्- उद्गच्छन्तम्। सुपर्ण- मुमुक्षाप्रतीकं पक्षिणम्। पूर्वीः-
प्राचीनाः। वेनानाम्- उपासकानाम्। गिरिः- मन्त्राः। अकृपन्त- मण्डयन्ति। पनिप्रतम्-

शब्दयन्तम्। हिरण्ययम्- दीप्यमानम्। शकुनम्- मुमुक्षुम्। क्षामणि स्थितम्- सहनशीलम्।
शिशुम्- वत्सं रसम्। मतयः- ध्यानभावनानि। रिहन्ति- आस्वादयन्ति ॥११॥

ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थाद्विश्वा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य।

भानुः शुक्रेण शोचिषा व्यद्यौत्प्रारूरुचद्रोदसी मातरा शुचिः ॥ ९.०८५.१२

गन्धर्वः- आत्मसूर्यः। गां दधातीति गन्धर्वः। ऊर्ध्वः- उत्कृष्टः। नाके- आनन्दमये कोशे। अधि
अस्थात्- अध्यतिष्ठत्। अस्य- सोमस्य। विश्वा रूपा- नानारूपाणि। प्रतिचक्षाणः- प्रतिपश्यन्।
भानुः- प्रकाशयुक्तः। शुक्रेण- शुभ्रेण। शोचिषा- तेजसा। व्यद्यौत्- विद्योतते। रोदसी-
द्यावापृथिव्यौ मनःशरीरे। मातरा- भावनानिर्माणके। शुचिः- शुद्धः। अरूरुचत्-
प्रकाशयति ॥१२॥